

Politica achiziției și managementul calității (II)*

CSIKI EMESE
Biblioteca Județeană Mureș

Abstract

The Policy of Acquisition and the Management of Quality (II)

This paper is precisely structured into three parts. First of all, it deals with the libraries' areas of interest, defining this concept and its components. Then, it refers to the ways of developing the funds, analyzing both the traditional ways, which must be maintained, but improved, and the new ways; there's a special paragraph dedicated to the franchise, which is so familiar to the EU countries, and yet almost unknown in Romania. The third aspect refers to the planning of the fund formation and its check, showing all the steps needed in this process.

The conclusion is that of the importance of the co-existence of the traditional and the modern ways, the constant need of improvement and the importance of adjusting to social needs and social development.

Keywords: *acquisition policy, management of quality, area of interest, franchise, fund formation.*

1. Ariile de interes ale bibliotecilor

Aria de interes reprezintă totalitatea documentelor definite pe categorii legate de: conținut, formă fizică, criterii geografice și cronologice. Astfel, cu această expresie se pot face referiri la o bibliografie, la un catalog sau la „domeniile de colecționare,” evidențiate cu ajutorul unor baze de date electronice, la fel cum se poate defini compoziția fondului unei biblioteci, la care se și folosește în practica de toate zilele.

* Prima parte a acestui studiu a fost publicată în *Libraria. Studii și cercetări de bibliologie*, nr. VII, 2008, p. 43-59.

Modificarea acestor arii și a funcțiilor bibliotecii sunt interdependente: modificarea celei dintâi, de-a lungul timpului, continuitatea ei, influențează funcțiile - dorite a fi realizate la nivel optim - asumate de bibliotecă, la fel cum tendințele de dezvoltare legate de diferitele funcții (schimbări de expectanță informațională legate de domenii, sau medii/forme fizice noi) își pun amprenta asupra modificării acestor arii.

În accepția clasică, ariile de interes ale fiecărei biblioteci sunt compuse din două componente, **principale** și **secundare**. Prima se referă la categorii care derivă din obligativitatea serviciilor de bază ale bibliotecii, cea de-a doua se leagă de prima, cuprinzând documente care completează domeniile adiacente primei. Altfel spus, în ariile de interes se pot distinge documentele de „bază” și cele „recomandate.” Conceptul colecționării totale poate fi folosit acompaniat și completat de câteva atribute:

- totalitatea absolută reprezintă o totalitate simplă, unde atributul nu schimbă, doar subliniază înțelesul. Acest fapt nu este echivalent cu achiziționarea tuturor documentelor existente, potrivit căruia, categoriile de documente care aparțin de ariile de interes ale bibliotecii sunt acoperite în întregime;

- totalitatea relativă este limitată față de prima, care nu se orientează spre o selectare evaluativă, ci în funcție de posibilități, se extinde la toate domeniile din cadrul ariilor de interes;

- totalitatea necesară înseamnă o achiziție care acoperă aproape tot ce este necesar, față de rolul și funcțiile asumate de instituție.

În pofida faptului că ariile de interes reprezintă în primul rând o sferă de domenii, nu poate fi neglijată problematica legată de tipurile formelor fizice ale purtătorilor de informații: cele tipărite, înregistrările de texte, imagine, date și informații auditive, care nu au fost executate pentru o răspândire prin calea tiparului, și manuscrisele „cu caracter de bibliotecă.” Primele două cuprind totalitatea documentelor multiplicat, indiferent de modul de multiplicare sau de forma lor fizică, ultima referindu-se la acele manuscrise care fac parte din ariile de interes ale muzeelor și arhivelor.

1.1. Regulamentul de stabilire a ariilor de interes pentru bibliotecă

Regulamentul de stabilire a ariilor de interes pentru bibliotecă este unul dintre documentele de bază ale funcționării bibliotecilor. Poate fi considerat unul - poate cel primordial - dintre elementele planului strategic al bibliotecii, ambele având aceleași caracteristici: sunt definibile pe termen lung și țin cont de megatrendurile mediului. Valabilitatea pe termen lung a acestui regulament este baza continuității fondului. Criteriile care pot fi detaliate în acest regulament sunt:

- criteriile de achiziții tematice, care definesc domeniile cuprinse în ariile de interes principale și cele secundare;
- criteriile de achiziții tipizate, care se referă la modul de înregistrare a informațiilor și la tipul formei fizice a purtătorului de informații;
- criteriile cronologice, care pot stabili acele limite de timp sau acele perioade de executare a documentelor care vor fi hotărâtoare la achiziții;
- numărul exemplarelor, care se decide în funcție de primele trei criterii, raportat la statisticile de folosire a respectivului document;
- criteriile de limbă, care sunt în concordanță cu criteriile amintite la analiza fondului, reglementate de *Legea bibliotecilor*;¹
- criteriile geografice, care sunt importante pentru colecțiile specializate;
- criteriile de păstrare/arhivare, legate de funcția bibliotecii;
- criteriile de folosire, care trebuie legate din nou de funcția bibliotecii și felurile de împrumut.

Este evident că detalierea exactă a acestor criterii diferă de la o bibliotecă la alta, în funcție de caracterul și mărimea fondului; dar trebuie menționat că delimitarea clară a domeniilor urmărite este foarte importantă. Dacă aceste criterii se schimbă permanent sau sunt aplicate pe baza unor păreri subiective, nu poate fi definită clar nici funcția

¹ Datele cele mai recente se găsesc pe noul site al Ministerului Educației și Cercetării: <http://www.edu.ro/index.php/articles/c159/> ; <http://www.edu.ro/index.php/articles/c373/>

bibliotecii, nici continuitatea fondului, poate fi pus sub semnul întrebării însuși dreptul la existență al unui fond sau al unei colecții speciale.

1.2. Caracteristicile formării fondurilor în funcție de tipul bibliotecii

Ierarhia națională a sistemului bibliotecilor diferențiază totodată și criteriile formării fondurilor, dar principiile de bază sunt valabile pentru fiecare. Alta este menirea unei biblioteci naționale, care are rolurile sale bine definite, iar, coborând de la un nivel la altul, diferențele sunt evidente. În capitolul precedent am făcut referiri la diferitele moduri de repartizare a fondurilor ca și la cele de formare, în colaborare, nu le mai amintesc din nou.

Bibliotecile naționale, pe lângă colectarea tuturor domeniilor, sunt obligate să colecționeze **romanicele** în cazul României. Acest termen reprezintă noțiunea colectivă a documentelor legate de fiecare popor și țară, iar colectarea acestor documente a fost stabilită la simpozionul de biblioteconomie de la Viena, organizat de UNESCO² în 1958.

2. Modalitățile dezvoltării fondului

Modalitățile de dezvoltare sunt aceleași de o lungă perioadă de timp și vor rămâne așa și în viitor: achizițiile curente, achizițiile din anticariate, achizițiile de la persoane fizice, schimbul, donațiile, depozitul legal, publicațiile proprii. Diferența majoră va fi în ceea ce privește modul de a efectua aceste achiziții: relațiile directe între edituri și biblioteci, care nu sunt virtuale, ci sunt relații personale de-a dreptul. Constituie un studiu aparte obiceiurile cititului în lumea digitalizată, a lumii vizualității.³ Aproape nici nu merită să se discute despre folosul sau importanța

² *Guidelines for National Libraries*, prepared by Guy Sylvestre, Paris, 1987, p. 1.

³ Vezi <http://biblioteca.euroweb.ro/intro/proiect.htm>

acestui obicei. Lecturarea tradițională nu o exclude pe cea digitală, ele nu pot exista una fără cealaltă, ele se compensează între ele. Natura expansivă a culturii audiovizualului, a imaginilor animate, se infiltrează în viața noastră cu o intensitate șocantă: determină modul nostru de viață, face parte din programul zilnic, ne controlează și ne mecanizează conștiința, impunând un ritm alert. Biblioteca este considerată baza industriei de cunoaștere, având sarcina, printre cele amintite deja de a reduce distanța dintre cei „bogați și cei săraci informațional,” de a oferi posibilitatea „șanselor egale.” Dezvoltarea fondului, planul său strategic, va fi coordonat/influențat de aceste tendințe.

2.1. Achizițiile curente tradiționale

Achizițiile directe din librării, târguri etc., alături de abonamentele la diferitele periodice, reprezintă cea mai generală formă de achiziții pentru majoritatea bibliotecilor, cu formele ei binecunoscute: cea recentă și cea retrospectivă. Fie ea de orice fel, achiziția presupune cunoașterea la zi a surselor de informare, documentelor specifice de informare: bibliografii, planuri și broșuri editoriale etc. Distribuitorii de carte, cu ofertele și lipsurile lor aferente, furnizori principali atât pentru biblioteci, cât și pentru librării, au fost înființați ca instituție, în mare parte, în 1950, iar cooperarea lor, în cadrul IFLA, a început din 1976.

Sistemul politic din fiecare epocă și-a pus întotdeauna amprenta asupra culturii și, implicit, asupra posibilităților oferite bibliotecilor, nu o dată bibliotecile fiind private de documente dintr-un domeniu sau altul din cauza politicii distribuitorilor de carte, care aveau puterea de a decide care dintre domenii să fie reprezentate într-o zonă și care nu. Liberalizarea din noua perioadă politică/istorică, cu valorile ei de informații, menține un ritm alert în selectarea lor. Achiziționarea documentelor cu un conținut informațional îndoielnic este o risipă imorală.

Formarea/dezvoltarea diferitelor fonduri, în special a celor electronice, este realizată în funcție de expectanța cercurilor de utilizatori, presupunând și dotarea tehnică necesară. Fiind vorba de un fond nou, se reia procesul decizional,

căutând răspunsuri la întrebările legate de raportul dintre investițiile financiare și beneficiul „intelectual.” Întrebările sunt:

- dacă această accesibilitate electronică corespunde sau nu cerințelor utilizatorilor;
- este sau nu baza de date suficient de actuală;
- există sau nu un corespondent tipărit sau on-line al bazei de date;
- calitatea documentelor, care, pe lângă nivelul științific, se referă și la calitatea software-ului necesar accesării documentelor;
- cerințele vis-à-vis de un anumit domeniu justifică folosirea tehnicii CD-ROM sau a altei tehnici.

Se poate citi și așa ⁴ ...

⁴ http://news.sel.sony.com/en/press_room/consumer/computer_peripheral/ebook/release/41492.html

Am amintit de celelalte forme de dezvoltare a colecțiilor: schimbul și donațiile. În special ultima este o sursă de adevărate comori, uneori chiar un haos, dacă este neorganizată. Momentan, politica Ministerului Culturii presupune o activitate de distribuire a unui număr impresionant de titluri / exemplare preluate de la diferite edituri. Distribuirea se face pe trepte, bibliotecile județene fiind cele care sunt vizate în primul rând, ele redistribuindu-le la rândul lor. Aceste fonduri, fie ele oricât de variate și discontinue, pentru multe biblioteci mici sunt aproape singurele surse de îmbogățire a colecțiilor.

rwtech.com

Distribuitorii de carte, reprezentanții editurilor interferează pe planul inconsecvenței, iar *Legea depozitului legal*⁵ este doar una absolut formală. Această lege prevede ca fiecare editură/tipografie să doneze obligatoriu bibliotecii județene din teritoriul de care aparține un exemplar din fiecare titlu editat. Tot această lege spune că obligația este valabilă și pe plan național. Dar sancțiunile sunt mai mici decât taxele de expediere în unele cazuri.

Achizițiile de la persoane fizice nu sunt foarte răspândite, iar cele din anticariat sunt similare cu achizițiile „obișnuite,” decurg după metodele binecunoscute.

Noutatea cea mai evidentă în achiziții, dacă va fi aplicată, va fi cea legată de metoda *franchise*. Ea este destul de puțin cunoscută deocamdată în România, dar țările Uniunii Europene o utilizează deja. (Surse se pot găsi la adresa http://www.abm.ro/articol.php?id_articol=253). Cuprinde o arie foarte largă de domenii de activitate, inclusiv servicii. De exemplu: la o emisiune britanică televizată s-a făcut o legătură între actorul britanic care interpretează rolul lui Harry Potter și franchise-ul cultural.

⁵ Legea 209 din 2 iulie 2007, cap. II, art. 3.

2.2. Achizițiile curente electronice

Diferența dintre cele două metode derivă din posibilitățile tehnologiei: metoda electronică este mult mai rapidă, din toate punctele de vedere, dar trebuie precedată de un „studiu de teren” pentru a cunoaște exact proprietățile fizice și conținutul

Seller	Assets	Total Savings
TradesJoe's	80	(\$6.58)
Unknown	1	(\$0.73)
Find out!	50	(\$0.54)
The Neutral Guys	7	\$0.00
Amazon.com	2	\$0.00
The Good Guys	3	\$0.00
Pharmacy Online	1	\$0.00
Opal	7	(\$1.12)
Double Opal	15	(\$1.22)
The Hall of Shame Winner	35	(\$5.98)
Totals:	201	\$0.00

documentelor.

Legăturile directe cu editurile, evitând rețeaua distribuitorilor, sunt avantajoase pentru ambele părți: o colaborare bazată pe încredere, pe lângă corectitudine. Prezentările publicațiilor diferitelor edituri nu sunt numai studii de marketing. Discuțiile din timpul acestor întâlniri dezvăluie de multe ori aspecte care pot fi luate în calcul pentru planul de lungă durată. Proiectele lor de marketing influențează și viitorul bibliotecii. Dacă o editură se hotărăște să încheie un acord de parteneriat cu diferite bănci comerciale, care vor achiziționa o cantitate de documente cu scopul de a le dona diferitelor instituții (școli, biblioteci etc.), aceasta este o informație de reținut.

Ilustrația de mai jos vizualizează modul în care decurge achiziția on-line iar, dacă sistemul o face posibilă, și achitarea sumelor se poate efectua tot în acest mod. Odată consultate ofertele, selectarea lor este la îndemâna oricui, interfața fiind prietenoasă.⁶

2.3 Sursele de informare

Achizițiile, așa cum am amintit mai înainte, sunt precedate de consultarea materialelor informative cu privire la oferta de documente de pe piață, cu datele aferente: preț, format, prezentare fizică pentru cărți - copertă tare sau nu, calitatea hârtiei, o descriere succintă etc.

⁶ Vezi http://www.oxfordjournals.org/exbotj/open_access.html

Aceste date se pun la dispoziția celor interesați, pe lângă ofertele periodice ale editurilor, de bibliografiile naționale, elaborate de bibliotecile naționale, de bibliografiile de specialitate, de cataloage comerciale, dar ele se pot obține, nu în ultimul rând, prin consultarea personală a ofertelor, precum și din sugestiile utilizatorilor.

Schimbarea politică din 1989 a adus și o discontinuitate în elaborarea și distribuirea acestor materiale. De exemplu: bibliografia națională, publicațiile Institutului Național de Informare și Documentare nu există în formă completă în fondurile Bibliotecii Județene Mureș, amintind doar cele clasice.

Rodipet, agenția de la care majoritatea bibliotecilor se abonează anual la publicațiile periodice, nu este consecventă în elaborarea propriului catalog, nu anunță schimbările intervenite în datele de identificare și de accesare. Dar nu este un exemplu singular; această iresponsabilitate contagioasă face parte din viața acestei societăți.

3. Planificarea formării fondului și verificarea ei

Am amintit de Managementul Calității Totale (TQM) la începutul acestei lucrări și revin tot aici, dar din alt punct de vedere, analizând pașii de proiectare a diferitelor etape ale organizării fondului. Metoda organizării structurate a unui sistem pornește de la funcționarea bibliotecii ca un întreg, deci ca un sistem general, și avansând de sus în jos („top down”), de la un domeniu de activitate la altul (achiziții, dezvelire etc.), se îndreaptă spre definirea mersului fiecăruia în parte.

Rezumând, iată fiecare etapă în definirea ei caracteristică:

O *schemă procedurală*, care definește fiecare etapă; succesiunea lor logică reprezintă un punct de reper, care poate fi folosit în fiecare moment.

Planul „de bătaie” însumează sarcini, care pot aparține diferitelor planuri aflate pe diferite niveluri ierarhice:

- planul strategic, ale cărui caracteristici sunt dezbătute mai sus;
- planul tactic al acțiunilor, care divizează sarcinile planului strategic pe diferite perioade de timp: scurtă (de 1 an), medie (de 3-5 ani), lungă (de 10 ani);

- planul acțiunilor, care stabilește și programează diferitele activități în cadrul planului strategic și celui tactic. De ex.: data verificării fondului, mutarea lui în cadrul reorganizării etc.

Fiecare din aceste planuri are câteva bareme, atât de timp, cât și de randament, ca o componentă necesară în evaluare. *Eficiența* formării fondului poate fi evidențiată prin compararea fondului sau a creșterii fondului cu utilizarea lui, urmărind criteriile identice.

Eficiența economică se poate orienta pe domenii mai restrânse sau pe întreaga activitate.

Fiecare etapă amintită se leagă de funcția bibliotecii în societatea informațională din care face parte. Alternativa „colecționării” și „accesibilității” nu reprezintă o contradicție, ci o cerință de care depind ambele. *„Biblioteca viitorului nu va fi un monolit,... ci o instituție descentralizată, divizată și virtuală,... iar valoarea ei reală va consta nu numai în faptul că va fi accesibilă on-line,... ci în faptul că va oferi acces și la surse informaționale seculare, care vor exista și în continuare numai off-line.”*⁷

Concluzii

Aș dori doar să punctez câteva idei care pot sta la baza unor decizii de viitor.

Ce putem spune momentan despre fondul bibliotecilor din această regiune? Fără să fi făcut o analiză SWOT detaliată, pot spune că:

S: baze de date enciclopedice multilingve, existența câtorva specialiști, etc.;

W: probleme de comunicare, clădiri necorespunzătoare, lipsa planurilor strategice, infrastructura dezastruoasă: clădiri fără sistem de încălzire, lipsa specialiștilor etc. (<http://www.europa.eu.int/ploteus> este un site de unde se pot accesa posibilitățile unor cursuri de perfecționare);

O: existența unei rețele;

⁷ Vezi Ch. L. Borgman, *A globális információs infrastruktúra lesz-e a jövő könyvtára?*, în *Könyvtári figyelő*, nr. 4, 1996.

T: nimănui nu-i pasă de problematica bibliotecilor, dar efectul ei este resimțit de toți.

În alte țări, încheierea unor acorduri între diferite biblioteci este o practică obișnuită, ca fondurile să nu se „suprapună,” astfel utilizatorii pot fi îndrumați mai sigur.

Formele digitizate și cele tradiționale nu mai pot exista una fără cealaltă. Nici nu trebuie. Tehnicile de digitizare sunt extrem de performante, publicațiile pot fi *savurate*, iar cele valoroase sunt protejate astfel.

Provocările care stau în fața noastră: baze noi de date în acest spațiu insuficient pe care-l avem, electronice în special. Putem achiziționa sau ne putem abona la diferite astfel de baze, unele cuprinzând numeroase reviste de specialitate. Exemple: www.oxfordjournals.org ; www.elsevier.com ; <http://search.ebscohost.com> ; www.mek.oszk.hu ; <http://www.proquest.com/> ; <http://www.neumann-haz.hu/index.html>

Curentul ne ia cu el, va aduce schimbarea, indiferent dacă suntem pregătiți sau nu. Dacă suntem, cu atât mai bine, atunci noi vom „orienta” schimbarea și nu invers. Pe de altă parte, există un mod sigur de a face acceptată schimbarea: nu se oferă altă alternativă, cum spunea Bill Weiss. Oarecum, suntem puși în această situație.

Biblioteca Națională, respectiv Ministerul, în a cărui sarcină este susținerea sistemului de biblioteci, și-ar putea asuma problematica achiziționării unor baze de date electronice pentru fiecare bibliotecă, ținând cont de specificul fiecăreia; astfel, fondurile alocate de ordonatorii de credite ar putea fi valorificate altfel.

Noutățile din viitorul apropiat sunt legate de felul de achiziționare, folosind din ce în ce mai mult tehnologiile de vârf; de documentele digitizate pe care le vom putea accesa și savura, deoarece condițiile tehnice și instrumentele noi permit scanări de mare acuratețe.

Iată o scenă dintr-o carte: mileniul trecut, iarnă, vreme de război, oameni flămânzi și lumea se ducea și citea poezii, biblioteca înghețată era un refugiu. Va mai fi, oare?; fiindcă azi nu e, dar mereu se va citi, peste tot, de la o bancă din parc până la navetele spațiale, doar felul de a o face va fi altfel. Important este *ce se va citi!*

Bibliografie selectivă:

- Ionel Alexe, *Serviciile bibliografice și centrele de informare comunitară - cercetare sociologică*, în *Biblioteca*, nr. 4, 2001, p. 103-104.
- Daniel Bougnoux, *Introducere în științele comunicării*, Iași, Editura Polirom, 2000.
- Robert Coravu, *Serviciile de referințe prin e-mail*, în *Buletinul ABIR*, vol. 11, nr. 1, 2000, p. 9-14.
- Sultana Craia, *Teoria comunicării*, București, Editura Fundației „România de Măine,” 2000.
- Aurica Dvoracic, *Paradigma informație-utilizator*, în *Biblioteca*, nr. 4-5, 2002, p. 134-137.
- Octavia-Luciana Porumbeanu, *Utilizatorii și intermediarii de informații și documente în epoca contemporană*, București, Editura Universității din București, 2003.
- *Managementul informației și al bibliotecilor în mileniul III*, editor W. Malcolm Waston, București, ABIR, 2004.
- Vasile Zecheru, *Management în cultură*, București, Editura Litera Internațional, 2002.
- [Biblioteconomie & Știința Informării @ WeBlog.ro](#)
- www.oxfordjournals.org
- www.elsevier.com
- <http://search.ebscohost.com>
- www.mek.oszk.hu
- <http://www.proquest.com/>
- <http://www.neumann-haz.hu/index.html>